

מזל

את השטר שנתנו ערב הקמת הממשלה. התביעה הממשית של הדתיים: שינוי חוק מרשם האוכלוסין, וקביעה כי יהדותו של אדם תיקבע אך ורק על פי ההלכה.

הסתבר כי לא כל כך פשוט לפרוץ את השטר. על כל פנים לא מבלי לפגוע בגסות במעמדו של בית-המשפט העליון — דבר שאין האזרחים מוכנים לקבלו בשוויון-נפש.

המחנה הדתי העלה שלוש הצעות:

- חקיקת חוק כוללני אשר יגדיר מיהו יהודי לא רק לצורך חוק מירשם האוכלוסין, כי אם לגבי כל שאר החוקים ה-קובעים את מעמדו האישי של האזרח.
- תיקון חוק מירשם האוכלוסין, תביעה

מאוד לביוון אותו בית-משפט, כאשר הכי רץ כי "לא מפי שופטים נחיה!"

★ ★ ★

מה הרגיו את הדתיים?

בן שופטי הרוב אמנם קבעו, כי חוק מירשם אוכלוסין נועד למטרות סטטיסטיות בלבד. על כן גם יכלו הדתיים לר-אות בהחלטת השופטים עניין פורמלי בלבד. אולם הם הבינו כי מעבר לקביעה הנוהלית נשקפת סכנה יסודית לכל מיבנה הכפיה ההלכתית.

פסק-הדין ניתן ביום ששי בבוקר. עוד לפני כניסת השבת הגישו הדתיים את דרישתם האולטימטיבית: הגיע הזמן ש-גורדה מאיר ושר המשפטים שלה יפרעו

כך קבעו השופטים

תהליך של השתכנונות משותפת... במשך אלפי שנות קיומו, ולפחות עד לתקופה המודרנית, תפסה ההכרה ה-גיונית-הדתית מקום גדול בתודעת ה-עם היהודי, בחינת ההכרה ש"אורי-תא וישראל — חד". עם כל התופעות של תערובת דם נכרי, שחלו בקירובם, לא חדלו היהודים לשמור, בדרך כלל, על הכרת ישותם הלאומית-הגזעית (בחינת היותם "בני זרע אברהם, יצחק ויעקב"), כשם ששמרו בעבר — וכשם שרבים שומרים גם עד היום — על הכרתם הדתית-היהודית.

ממלא-מקום "שיא בית ה-משפט העליון" השופט ד"ר משה זילבר:

אין בנמצא, או ביתר דיוק: אין עדיין בנמצא, לאומיות יהודית-ישראלית, ואם היא קיימת — אין היא בהכרח לאומיות חילונית. אך אילו כבר היתה בימינו לאומיות חילונית שכזאת, היא לא היתה זהה עם הלאומיות הנרשמת במירשם ה-תושבים.

השופט משה דנא:

"בית-המשפט אינו יכול לתרום ל-פתרון מחלוקת אידיאולוגית... העותר חייב לזכור, שישנם רבים — וטובים גם הם — במדינה הזו, המחזיקים בדעות המנוגדות לדעות שלו, ורג-שותיהם לא פחות עזים מרגשותיו. ואשר לילדים מוטב היה אילו גמ-נע העותר מלחרוש בפומבי את תריש דעותיו על גבם, והיה משאיר להם את זכות ההגדרה העצמית שלהם, לכשיגדלו ויעמדו על דעתם, כי מי יודע כל שמעו הם מוסר אביהם דווקא... עד לאותו זמן לא יפרעו להם ענייני המירשם במשהו בהשתל-בותם המלאה בתוך סביבתם, כל עוד הם קטנים."

השופט יצחק קיסטר:

"הכל הוא במדינה הרוצה כי תעור-דותיה תהינה תעודות אמת, והירשיר-מים בפנקסים תואמים את האמת, תע-שה כל הצעדים למניעת רישומים בל-תי נכונים בפנקסיה... אין זכות האזרח נפגעת אם הרשות לא תרשום לפי הודעתו, כאשר לפי הפרטים אשר בידי הרשות, פרט פלוני שנמסר על-ידי האזרח אינו נכון, או אפילו אינו מדויק; או שהנתונים הנמסרים על-ידי אינם תואמים אמיתות המידה, ההג-דרות, או המיכתבים שנתקבלו על-ידי הרשות, שלפיהן יוכל אדם מן החוק או רשות המדינה להבין משמעות ה-רישום בפנקס, או בתעודה."

הרוב

השופט חיים כהן:

"השאלה היחידה העומדת לפנינו ב-הליכים אלה אינה אלא זאת, אם מוסמך היה שר הפנים ליתן לפקיד-הרישום את ההנחיה האמורה... ומוכן אני לצאת מן ההנחה, שיכול שר הפנים לתת לפקיד-הרישום הוראות מינהליות ככל שיראה לנכון, ובלבד שלא יהיו בנות פועל תחיקתי... ולא יוסיפו לפקיד-הרישום סמכויות אשר אינן מוקנות להם על-פי החוק, ולא יגרעו מן החובות המוטלות על פקיד הרי-שום על פי החוק.

... פקיד הרישום אינו מוסמך ל-הכריע לאומו של אדם.

השופט ד"ר יואל זוסמן:

פקיד-הרישום חייב לרשום ב-התאם להודעתו של מוסר ההודעה, אלא אם כן היתה לו סיבה סבירה להניח שההודעה אינה נכונה. הנחונים שעליהם מתבסס העותר מצדיקים את בקשתו, מה גם שהעותר נוהג על-פי אותן ההנחיות שהממשלה עצמה קבעה, ושעל פיהן היא נהגה עד לשנת 1960.

ד"ר אלפרד ויתקון:

אין להפוך חוק המירשם לאבן-בו-חן לקביעה מי שייך לעם.

השופט צבי ברנזון:

התפיסה ההלכתית אינה תואמת מצאיות מינו... בזמנים קדומים היה כנראה חשש מבוסס, כי במשפחה מעור-רבת של יהודי ונוכריה, עובדת אל-לים, ילמדו הילדים מאמם את תוע-בותיה וילכו בדרכי עבודה וזה שלה. על כן פסקו הלכה, שילדים כאלה לא יבואו בקהל ישראל אלא על-ידי גיור; האם שיקול זה יכול וצריך להדריכני בכל מקרה, גם בימינו ובמדינת-ישראל לדעתה, לא.

השופט אליהו מ. מני:

פקיד הרישום חייב לרשום הלאום בהתאם להודעה.

המיעוט

נשיא בית-המשפט העל-יון, ד"ר שמעון אגרנט:

"זהו בעיניי אידיאולוגיה; דרוש

הלוותם רב-סרן בחילהיים בני שליט (35), צבר בן חיפה, בנה של פסיכולוגית ידועה, יצא בגיל 18 ללמוד פסיכולוגיה באוניברסיטת אדינבורו בקוסטלנד, שם הכיר את אן גוס, אשר למדה ביאולוגיה. הם נפגשו בשיעורים לפיזיולוגיה, המשותפים לשני החוגים, והחליטו להינשא בנשואים אזרחיים. כי אן היתה נוצרית. בתמונה — רב-סרן בני שליט בחברת בנו הבכור, אורן.

עוד לפני שהוקמה הממשלה הנוכחית, היה ברור שהיא יושבת על מוקש העלול להתפוצץ ולגרור להתפרקותה. את המוקש טמן הפעם איש חיל-הים, רב-סרן בני שליט. הוא התעקש לרשום בסעיף לאום שבמירשם האוכלוסין, כי ילדיו הם יהודים. וזאת למרות שאשתו אן אינה בת הדת היהודית. ההלכה הדתית, לפיה פעל שר-הפנים, מנעה רישום כזה — והרסן הגיש את עתירתו לבית-המשפט העליון.

★ ★ ★

למה היה לנחש מה יחליט בית המשפט העליון. לאור חשיבות הנושא ישב בית-המשפט בהרכב בלתי-רגיל: השעה שופטים עליונים. בנוסיון למנוע ויכוח ב-שאלה אידיאולוגית סבוכה של מיהו יהודי, הציע נשיא בית-המשפט העליון השופט שמעון אגרנט, על דעת כל שופטי בית המשפט העליון, כי הממשלה תפתור את הבעיה על-ידי מחיקת סעיף לאום ממיר-שם התושבים.

הממשלה לא נעתה להצעה זו — בראש וראשונה מפני שהדתיים סברו כי ההכרעה תהיה לטובתם. בשעתה, היפנה דוד בן-גוריון אל מי שהוא כינה "תכמי ישראל" את השאלה מיהו יהודי, ומרביתם השיבו כי יהודי הוא מי שנחשב ליהודי על-פי ההלכה. הדתיים סברו: כי גם בית המשפט העליון יגיע לאותה מסקנה. אבל אי-אפשר לדעת מראש מה יהיה פסק-דין של שופט. לכן, בשעה שניגשה גולדה מאיר להרכיב את ממשלתה הנוכ-חית, הציגו הדתיים את השאלה: מה

תל לחברות בבית-המשפט העליון, התקרב